

Poszter a Björn Hedlund-féle könyvborítóból; a stockholmi Riksteatern (2011) és a göteborgi Folkteatern (2010) színházi feldolgozásainak PR-anyagai

Björn Hedlund grafikusművész (1922-1987), az első Katitzi könyvek illusztrátora a szerzővel folyamatosan együtt dolgozva, gondolkozva készítette rajzait, ekképpen egy sajátos, legalább annyira vizuális, mint nyelvi folyamat eredményeképpen születhettek meg az első Katitzi könyvek.

Az Emma Broström által színre vitt darabot 2010 telén mutatták be Göteborgban. A történetet a rendező egy, a gyökértelenség, a túlnépesedés által meghatározott jelenbe helyezte, melyben az otthonkeresés és Katica vágya, hogy iskolába járhasson, visszatérő motívumok.

A Riksteatern-ben Kajsa Isaksson rendező superhősnőként jeleníti meg Katicát (2011); ebben a feldolgozásban az értelmezés, és így a nézők köre is kibővül. Amint maga a rendező mondja: „A mi darabunk az otthonkeresésről szól – bárki is vagy és bárhol is vagy. Az előítéletekről és a közönyről szól, ugyanakkor a közösségről, a küzdésről, a családról, a bürokráciáról, a jogokról és az álmokról is.” A darab turnéjához szemináriumok, demokráciáról és esélyegyenlőségről szóló beszélgetések kapcsolódtak. A darab általános iskolás nézők ezreihez jutott már el. További színházi feldolgozások várhatóak a közeljövőben.

Björn Hedlund eredeti rajzai a Katitzi első kötetéhez, 14 illusztráció, 1969.

Tus fehér kartonon

95x143 cm, magántulajdon

Björn Hedlund eredeti rajzai a Katitzi első kötetéhez, 14 illusztráció, 1969.

Tus fehér kartonon

95x143 cm, magántulajdon

A Katitzi könyvekben szöveg és kép összeolvad: a rajzok nem pusztán illusztrálnak, hanem a történet elemi összetevőjévé lépnek elő. Björn Hedlund grafikai mintegy új réteget adnak a narratívához és új dimenziókat a főhőshöz: kiemelik Katitzi különleges tulajdonságait, egyéniségét. A művész Katitzi-ábrázolásai jól mutatják a főhős arcán megfigyelhető belső tartást és rendíthetetlen erőt, amely így ellensúlyozni képes a gyakran zord, sötét történeteket. Ezek az illusztrációk realisták; meghaladják a gyerekkönyvek leegyszerűsítő sémáit, mintáit. Merész ábrázolások ezek, a közvetlen környezetben és a háttérben dekoratív elemekkel, amik vissza-visszatérnek az illusztrációkban, és amik az 1960-as évek végén és 1970-es évek elején jelentkező pszichedelikus poszterművészetnek a jellemzői. Az is érdekes, ahogy a fény és árnyék közötti kontrasztok révén egy élénkszürke árnyalat jelenik meg: olyan árnyékok, apróságok ezek, melyek a képeknek bizonyos lágytságot kölcsönöznek, de egyszersmind a kontrasztot is hangsúlyozzák. (Jan Ekman: Image of Katitzi: On Björn Hedlund and his Illustrations)

Björn Hedlund eredeti könyvborító terve: Katitzi pa flykt

33x45 cm, magántulajdon

Björn Hedlund eredeti könyvborító terve: Rosa och Paul

37x45 cm, magántulajdon

Björn Hedlund eredeti könyvborító terve: Katitzi i Stockholm

33x45 cm, magántulajdon

Björn Hedlund eredeti könyvborító terve: Katitzi Barnbruden

37x49,5 cm, magántulajdon

Björn Hedlund eredeti könyvborító terve: Katitzi Z1234

37x49,5 cm, magántulajdon

Az illusztráció fogalma talán azt sugallja, hogy a képek nem annyira fontosak, mint a szövegek. Ez azonban Katarina Taikon és Björn Hedlund esetében egyáltalán nem így van: hosszú és szoros barátságuk éppen a könyvsorozat elkészítésében, e bensőséges közös munkában jutott kifejezésre leginkább. Katarina Taikon az életéről, gyerekkoráról mesélve készítette elő az anyagot, miközben Björn Hedlund vázlatokkal, rajzokkal értelmezte a hallottakat. Ilyen módon az önéletrajzi ihletésű, de fiktív főhős, Katitzi egy párhuzamos nyelvi és grafikai folyamat szülötte még akkor is, ha a történetek időben megelőzik a rajzokat. Katarina Taikon vitathatatlan jelentőségét semmiképp nem megkérdőjelezve elmondhatjuk, hogy a Katitzi kettőjük közös projektje volt több értelemben is. Erre mutat rá közös kiadójuk ténye, a Tai-Lang is, melyben Björn Langhammer, Katarina Taikon férje is részt vett. (Beszélgetés Mona Andersson-nal, Björn Hedlund nővérével, 2012. 07. 10-én, ld. Jan Ekman: Image of Katitzi: On Björn Hedlund and his Illustrations)

Különböző Katitzi-kiadások, köztük a német, szlovák, magyar és cigány fordításban megjelent könyvek, Katitzi hanglemez Katarina Taikon aláírásával, a Katitzi hangoskönyv mellélete, és a Katitzi tv-játék dvd kiadása

A Katitzi-könyvek első fordításai már az 1970-es években elkészültek. Először a szomszédos északi országok nyelveire fordították le őket (dánra 1972-ben, norvégra 1975-ben, finnre 1977-ben), németre pedig 1974-ben. A francia fordítások 1984-ben, illetve 1999-ben születtek meg, abban az időben, mikor – a berlini fal leomlása után – a romák helyzetéről való diskurzus újból felélénkült. Ekkor készült a csehszlovák fordítás is. 2001-ben a(z első) könyvet lefordították szlovákra, magyarra és románra. A cigány fordítást 2010-ben Hans Caldaras készítette és az ő hangja hallható a CD-n is. A tévésorozat megjelenését LP lemez kísérte, melyen Katarina Taikon a narrátor. A tévésorozatot 2006-ban DVD-n is kiadták.

Björn Hedlund eredeti rajza: Katitzi Barnbruden

Tus fehér kartonon
36 x58 cm
magántulajdon

Björn Hedlund illusztrációi nélkül a tizenhárom Katitzi könyvben (1969-1982) szereplő főhős, Katarina Taikon alteregója kétségkívül nem sikerülhetett volna ennyire egyedire. A fekete-fehér illusztrációk a Katitzi által bejárt Svédország különböző részeit ábrázolják részletesen. A szöveggel kiegészülve, az illusztrációk képesek előhívni és megjeleníteni azokat az igazságtalanságokat és előítéleteket, amelyek a közelmúltban a romák életkörülményeit egyértelműen meghatározták. A Katitzi könyvek ilyen módon sociográfiaként is értelmezhetőek, vagy olyan könyveknek, melyek – idővel – gyerekkönyvből ifjúsági-, majd- felnőttirodalommá fejlődnek, hiszen az utolsó könyvek már igen összetett problémákat vetnek fel. De már a második könyvben, a Katitzi és Swing-ben is szembesül a romák valóságos helyzetével az olvasó: olyan alapvető emberi jogoknak a megfosztottságáról esik szó, mely jogok más, nem roma állampolgárok számára magától értetődőek. (Jan Ekman: Image of Katitzi: On Björn Hedlund and his Illustrations)

Kamratposten 1976/1

Kamratposten 1975/3, a Katitzi-sorozat egy részével

A Williams Kiadó által kiadott képregények, 1975-1976.

Az anyag az 1970-es évekbeli tipikus svédországi ifjúsági olvasnivalókat reprezentálja. A Kamratposten, az az KP (Általános Iskolások Magazinja), 1892 óta jelenik meg Svédországban a 8-14 éves korosztály számára. A folyóirat aktuális témákról, a nagyvilág kérdéseiről ír könnyű, elfogulatlan stílusban. A Kamradposten a Katitzi-t 1969-70-ben és 1973-1975-ben közölte folytatásokban. A Katitzi-történet népszerűségét bizonyítja az a képregény-sorozat is, amelyet 1975-ben és 1976-ban a bromma-i Williams Kiadó jelentetett meg havonta.

Levél Katarina Taikon-nak

Gyermekrajz 25 x 32,5cm

Katarina Taikon: Cigányok (másolat), 1971.

"How was DETDA" Expressen 1969. augusztus 30. (másolat)

Rajz lakósátrak belsőtér elrendezéséről (másolat)

A levél és a gyerekrasz a fiatal olvasóközönség és Katarina Taikon bensőséges viszonyáról árulkodik.

Részlet Katarina Taikon Cigányok című könyvéből, a Natur och Kultur kiadásából: Katarina Taikon nem csak író, hanem politikai aktivista is volt, s a romák életkörülményeiről szóló publikációi ugyanolyan jelentősek, mint a testvérével, Rosa Taikon-nal együtt folytatott demonstrációk a romák jogaiért.

Az Expressen, független liberális napilap, bemutatja a 37 éves Katarina Taikont és elsőként közöl részleteteket a hamarosan megjelenő első Katitzi könyvből. A cikk kiemeli, hogy a regény igaz történet lesz, önéletrajzi ihletésű, valamint azt is, hogy a romák el nem fogadása, kizárása a társadalomból a mai (akkori) Svédországnak is égető problémája.

Az 1930-as években Katarina és a családja sátorban élt. Korábban a legtöbb cigány család hasonló sátorban élt; csak egy pár család engedhette meg magának, hogy (lakó)kocsiban lakjon.

Katitzi DVD 2006

1979-80-ban vetíti a Svéd Állami Televízió (SVT) a hat részes Katitzi tévésorozatot. Az Ulf Andréé-féle rendezésben Katitzi kevésbé verbális, mint a könyvben és sokkal inkább nonverbális eszközökkel fejezi ki magát. A zene, melyet a szerző rokona és barátja, Hans Caldaras szerzett, fontos szerepet kap a tévéprogramban. A jelmeztervezés is az ő nevéhez fűződik, valamint roma szakértőként is közreműködött a filmhez. A tévésorozatot 2006-ban kiadták DVD-n: a Katitzi-történetek több mint negyven évvel első megjelenésük után töretlen népszerűségnek örvendenek.

Klipek a tévésorozatból (1979-1980) és a Folkteatern feldolgozásából (2011)

Az Emma Broström-féle családi darabot 2010 telén mutatták be Göteborgban. A történetet a rendező egy, a gyökértelenség, a túlnépesedés által meghatározott jelenbe helyezte, melyben az otthonkeresés és Katica vágya, hogy iskolába járhasson, visszatérő motívumok. Sören Bruner koreográfus a színpadot körkörös rámpává alakítja és a dobozok mozgatható bútorokká válnak. Ebben a feldolgozásban Katitzi mint rendkívül érzékeny és kíváncsi kislány lép elénk. Mami-nak, a nagymamának kitüntetett szerepe van. A nagymama és Katitzi találkozás a darab központi jelenete, amit a roma motívumokból merítkező zene is kellően alátámaszt.

Rosa Taikon videóüzenete a 7. Berlini Biennálén a Romani Elders projekt részeként

Videó: Yvonne Ihmels, Gyula Galyas

Rosa Taikon, Katarina Taikon nővére, ebben az interjúban a romák aktuális svédországi helyzetéről beszél és visszaemlékszik arra, hogyan váltak ő és Katarina akkoriban a legjelentősebb roma aktivistákká. Rosa Taikon nemzetközileg elismert ezüstműves és aktivista. A Romani Elders projekt célja, hogy a 'Roma Bölcsék', azaz a roma értelmiség évszázadok alatt összegyűlt tudása, teljesítménye ne merüljön feledésbe, hogy bölcsességük beépüljön a ma társadalmába. A projektet Junghaus Tímea, Szász Anna és Kóczé Angéla kurálja. www.theromanielders.org

E Katitzi CD

A 2000-es évek közepén kérték fel Katarina és Rosa gyerekei Hans Caldaras-t, a szerző rokonát és barátját, hogy fordítsa le az első Katitzi könyvet cigányra. Ez az első ilyen jellegű könyv a világon, melyet a Podium adott ki 2008-ban azzal az öt CD-vel (hangoskönyvvel) együtt, melyen maga Hans Caldaras a narrátor. Ez volt az első cigány nyelvű lemez Svédországban, mely után felfigyeltek Caldaras-ra, mint művészre. Ma jól ismert, kedvelt művész a popzene és a világzene szcénájában, és aktivista. 2007 és 2011 között a Stockholmi Roma Kulturális Központ igazgatója volt. 2003 és 2005 között a Svéd Parlament Roma Tanácsának tagja volt.